Acta Musei Nationalis Pragae Historia 80/2026/4
DOI: 10.37520/amnph.2026.023

Jitka Gelnarová

Františka Plamínková: předměty – interpretace

Text je výsledkem výzkumu podpořeného v programu Strategie AV21 „Moc předmětů: Materialita mezi minulostí a budoucností" dotací Akademie věd ČR, jejímž příjemcem je Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Jitka Gelnarová, Národní muzeum, Oddělení novodobých českých dějin,
jitka.gelnarova@nm.cz

Co nám může o historické osobnosti říct předmět? Kniha, ve které zůstaly stopy četby, cestovní pas, který ji provázel přes hranice, pracovní aktovka, zahradní lehátko nebo busta vytvořená pro zachování její památky? Každý z těchto předmětů byl s Františkou Plamínkovou spojen jiným způsobem a umožňuje nám klást si v souvislosti s ní jiné otázky.

Františka Plamínková (1875–1942) patřila k nejvýznamnějším představitelkám českého a československého feministického hnutí první poloviny 20. století. Působila jako učitelka a od počátku 20. století se angažovala v ženském hnutí, zejména v úsilí o politická práva žen. V období meziválečného Československa stála v čele Ženské národní rady. Aktivně působila také v mezinárodním ženském hnutí a v letech 1925–1938 zastávala funkci senátorky Národního shromáždění Československé republiky. Výrazně se angažovala v obraně demokracie a Československa proti nacismu. V roce 1942 byla nacisty popravena.

Předměty nemusíme chápat pouze jako doklady nebo ilustrace historického vyprávění. Mohou být i jeho východiskem. Můžeme se ptát na sociální praxi, lidi a vztahy, které se v nich materializují, na způsoby jejich používání i na to, jakými prostředími procházely. Samy předměty mají své „životopisy": jejich funkce a význam se v průběhu času a v různých kontextech proměňují.[1]

Toto monotematické číslo *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia* staví do centra pozornosti pět předmětů či souborů předmětů spojených s Františkou Plamínkovou: její knihovnu, cestovní pas, aktovku, zahradní lehátko a bustu. Každý z těchto předmětů nám otevírá jinou oblast a zároveň nám nabízí jinou možnost, jak můžeme prostřednictvím materiální kultury přistupovat k životu a veřejnému působení jedné historické osobnosti i paměti na ni.

Bezprostředním impulzem ke vzniku čísla byla výstava Františka Plamínková a my, kterou Národní muzeum otevřelo v listopadu 2025 u příležitosti 150. výročí narození Františky Plamínkové.[2] Z rozsáhlejšího souboru pramenů a témat vybírá několik konkrétních předmětů a poskytuje prostor pro jejich podrobnější interpretaci.

Východiskem všech pěti textů bylo společné zadání: soustředit se na konkrétní předmět spojený s Františkou Plamínkovou a hledat možnosti, jak tento předmět „číst", klást si jeho prostřednictvím otázky. V průběhu práce se však jednotlivé texty vydaly různými cestami. U knihovny a cestovního pasu se ukázalo, že témata dosud nejsou dostatečně výzkumně zpracována a jejich interpretace vyžaduje rozsáhlejší práci s prameny. Oba příspěvky proto získaly podobu odborných

1 K tomuto způsobu práce s předměty podrobněji viz Jitka GELNAROVÁ, *Nepoddajné předměty. Ženská hnutí a feministický aktivismus ve sbírkách Národního muzea*, Praha 2024.

2 Kurátorka: Jitka Gelnarová; autorský tým: Jitka Gelnarová, Gabriela Dudeková Kováčová, Dana Musilová; odborná spolupráce: Eva Uhrová, Daniel Hupko. Blíže k výstavě: Jitka GELNAROVÁ, Výstava Františka Plamínková a my, *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia* 80, 2026, č. 1–2, s. 141–144. Dostupné zde: https://publikace.nm.cz/periodicke-publikace/acta-musei-nationalis-pragae-historia/80-1-2/vystava-frantiska-plaminkova-a-my

studií. Další tři texty si zachovaly původně zamýšlenou podobu odborných esejů, ve kterých konkrétní předmět otevírá prostor pro interpretaci určité stránky života a působení Františky Plamínkové či posmrtné paměti na ni. Rozdělení na studie a eseje přitom neznamená dva zcela oddělené způsoby práce s předměty. Také studie vycházejí z předmětu jako interpretačního východiska a mohou využívat esejistické postupy. Společná zůstává otázka, co nám konkrétní předmět umožňuje o Františce Plamínkové poznat a jaké otázky nám dovoluje klást.

Jednotlivé předměty nám otevírají různé cesty k její osobnosti. Dochovaná osobní knihovna je sama rozsáhlým pramenným souborem. Studie Gabriely Dudekové Kováčové a Daniela Hupka nám umožňuje sledovat vztah Plamínkové ke knihám, poskytuje nám obraz toho, jakou roli hrály v jejím životě knihy, soustředí se nejen na to, co četla, ale i na to, jak četla, otevírá otázku feministického čtení, ale také sítí a forem sdílení, ke kterým knihy a stopy v nich odkazují.

Cestovní pas Plamínkové z období Protektorátu Čechy a Morava představuje předmět, jehož prostřednictvím Gabriela Dudeková Kováčová sleduje pohyb Plamínkové přes hranice a otevírá širší otázky jejího mezinárodního působení a feministických sítí. Zároveň se věnuje jejím aktivitám ve prospěch demokracie a Československé republiky a aktivnímu odporu proti nacismu.

Trojice esejů ukazuje, jak rozdílné otázky mohou jednotlivé předměty otevírat. Aktovka, každodenní pracovní předmět, je pro Danu Musilovou východiskem k nahlédnutí do materiální stránky veřejného působení Plamínkové a různých rolí a prostředí, mezi nimiž se pohybovala. Provází ji jako učitelku, feministickou aktivistku a političku i na zahraničních cestách a obrací pozornost ke každodenní praktické stránce její veřejné práce.

Zahradní lehátko naopak otevírá otázku, jak Františka Plamínková odpočívala. Lehátko tu funguje jako podnět, na jehož základě Eva Uhrová hledá odpovědi v dalších pramenech. Do popředí se tak dostává méně známá, soukromější a tělesná stránka života Plamínkové a napětí mezi jejím mimořádným pracovním nasazením a potřebou odpočinku.

U busty se pozornost přesouvá od života Plamínkové k paměti na ni. Prostředkem interpretace se zde pro Jitku Gelnarovou stává biografie samotného předmětu. Jeho vznik, vstup do Národního muzea, období strávené v depozitáři i pozdější přesuny do expozice a na samostatnou výstavu umožňují sledovat proměny paměti na Plamínkovou a některé institucionální mechanismy jejího uchovávání, zneviditelňování a opětovného zviditelňování.

Co nám tedy může o historické osobnosti říct předmět? Pět textů v tomto čísle ukazuje, že odpověď závisí také na tom, jaké otázky mu položíme. Předměty spojené s Františkou Plamínkovou nám otevírají různé stránky jejího života a působení – od četby a cestování přes každodenní práci a odpočinek až po paměť na ni. Nevytvářejí jeden uzavřený obraz Plamínkové, ale nabízejí několik cest, jak prostřednictvím materiálních stop interpretovat její život, působení a paměť na ni.

Editorial
EN

Acta Musei Nationalis Pragae Historia 80/2026/4
DOI: 10.37520/amnph.2026.023

Jitka Gelnarová

Františka Plamínková: Objects – Interpretations

This text is the result of research supported by a grant from the Czech Academy of Sciences under the AV21 Strategy program "The Power of Objects: Materiality Between the Past and the Future," awarded to the Institute of Contemporary History of the Czech Academy of Sciences.

Jitka Gelnarová, National Museum, Department of Modern Czech History,
jitka.gelnarova@nm.cz

What can an object tell us about a historical figure? A book that bears traces of reading, a passport that took her across borders, a briefcase, a deckchair, or a bust created to preserve her legacy? Each of these objects was connected to Františka Plamínková in a different way and allows us to ask different questions about her.

Františka Plamínková (1875–1942) was one of the most prominent figures in the Czech and Czechoslovak feminist movement of the first half of the 20th century. She worked as a teacher and, from the early 20th century, was actively involved in the women's movement, particularly in the campaign for women's political rights.

During the interwar period in Czechoslovakia, she headed the National Council of Women. She was also active in the international women's movement and, from 1925 to 1938, served as a senator in the National Assembly of the Czechoslovak Republic. She was deeply committed to defending democracy and Czechoslovakia against Nazism. In 1942, she was executed by the Nazis.

We need not view objects merely as evidence or illustrations of a historical narrative. They can also serve as its starting point. We can ask questions about the people, relationships and social practices that are embodied in them, about the ways in which they were used, and about the environments through which they have passed. The objects themselves have their own "biographies": their functions and significance change over time and in different contexts.[1]

This special issue of *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia* focuses on five objects or collections of objects associated with Františka Plamínková: her library, her passport, her briefcase, her deckchair and her bust. Each of these objects opens up a different area for us, at the same time offering a different way in which, through material culture, we can approach the life, public activities and posthumous memory of a historical figure.

The immediate impetus for this issue was the exhibition entitled *Františka Plamínková a my (Františka Plamínková and Us)*, which the National Museum opened in November 2025 to mark the 150th anniversary of Františka Plamínková's birth.[2] From a wider range of sources and themes, it selects several specific objects and provides space for their more detailed interpretation.

The starting point for all five texts was a shared assignment: to focus on a specific object associated with Františka Plamínková and to explore ways of "reading" this object and asking questions through it. In the course of the work, however, the individual texts took different paths. In the case of the library and the passport,

1 For a more detailed discussion of this approach to working with objects, see Jitka GELNAROVÁ, *Nepoddajné předměty. Ženská hnutí a feministický aktivismus ve sbírkách Národního muzea*, Prague 2024.

2 Curator: Jitka Gelnarová; authors: Jitka Gelnarová, Gabriela Dudeková Kováčová, Dana Musilová; expert collaboration: Eva Uhrová, Daniel Hupko. More about the exhibition: Jitka GELNAROVÁ, The exhibition entitled Františka Plamínková a my [Františka Plamínková and Us], *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia* 80, 2026, nos. 1–2, pp. 141–144. Available at: https://publikace.nm.cz/periodicke-publikace/acta-musei-nationalis-pragae-historia/80-1-2/vystava-frantiska-plaminkova-a-my

it became apparent that these topics had not yet been sufficiently explored in research and that their interpretation required more extensive work with primary sources. Both papers therefore took the form of academic studies. The other three texts retained their originally intended form as academic essays, in which a specific object opens up space for interpreting a certain aspect of Františka Plamínková's life and work, or the posthumous memory of her. The division into studies and essays does not, however, imply two entirely separate approaches to working with objects. The studies, too, take an object as an interpretative starting point and may employ essayistic methods. What remains common to both is the question of what a specific object enables us to learn about Františka Plamínková and what questions it allows us to ask.

Each individual object opens up different paths to understanding Františka Plamínková. Her surviving private library is, in itself, an extensive collection of source material. The study by Gabriela Dudeková Kováčová and Daniel Hupko enables us to trace Plamínková's relationship with books; it provides an insight into the role books played in her life, focusing not only on what she read but also on how she read; it raises the question of feminist reading, as well as the networks and forms of sharing to which the books and the traces within them refer.

Plamínková's passport from the period of the Protectorate of Bohemia and Moravia is an artefact through which Gabriela Dudeková Kováčová traces Plamínková's travels across borders and raises broader questions about her international activities and feminist networks. At the same time, she examines Plamínková's efforts in support of democracy and the Czechoslovak Republic, as well as her active resistance to Nazism.

The trio of essays demonstrates how different questions individual objects can raise. For Dana Musilová, the briefcase – an everyday work item – serves as a starting point for examining the material aspect of Plamínková's public life and the various roles and environments in which she worked. It accompanies her in her roles as a teacher, feminist activist and politician, including on her trips abroad, and draws attention to the everyday practical aspects of her public work.

The deckchair, on the other hand, raises the question of how Františka Plamínková used to relax. Here, the deckchair acts as a catalyst based on which Eva Uhrová seeks answers in other sources. This brings to the fore a little-known, more private and physical aspect of Plamínková's life, and the tension between her extraordinary dedication to work and her need for rest.

With the bust, the focus shifts from Plamínková's life to the memory of her. For Jitka Gelnarová, the biography of the object itself becomes the means of interpretation here. Its creation, its entry into the National Museum, the period spent in the museum depository, and its later transfers to exhibitions and a solo exhibition allow us to trace the shifts in the memory of Plamínková and some of the institutional mechanisms involved in its preservation, invisibilisation and subsequent re-visibilisation.

So, what can an object tell us about a historical figure? The five articles in this issue show that the answer also depends on the questions we ask of it. Objects associated with Františka Plamínková reveal various aspects of her life and work – from reading and travelling, through her daily work and leisure, to the memory of her. They do not create a single, cohesive portrait of Plamínková, but rather offer several paths to interpreting her life, work and legacy through tangible traces.